

ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ У ФІНАНСУВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

ДЕРКАЧ М. І., ЛИТВИН М. В.

УДК 336.14:339.7

Деркач М. І., Литвин М. В. Досвід Німеччини у фінансуванні економічного розвитку регіонів

У статті проаналізовано стратегію регіонального розвитку Німеччини, систему міжбюджетного вирівнювання Німеччини, досліджено особливості формування дохідної частини місцевих бюджетів у Німеччині, розроблено практичні рекомендації щодо впровадження німецького досвіду фінансування регіонального розвитку в Україні.

Ключові слова: регіон, регіональний розвиток, фінансування регіонального розвитку, місцеві бюджети.

Табл.: 4. **Бібл.:** 13.

Деркач Микола Іванович – доктор економічних наук, професор, кафедра міжнародної економіки і світових фінансів, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара (вул. Наукова, 13, Дніпропетровськ, 49050, Україна)

Литвин Марина Валентинівна – кандидат економічних наук, викладач кафедри міжнародної економіки і світових фінансів, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара (вул. Наукова, 13, Дніпропетровськ, 49050, Україна)

Email: marina-ignatenko@mail.ru

УДК 336.14:339.7

Деркач Н. И., Литвин М. В. Опыт Германии в финансировании экономического развития регионов

В статье проанализована стратегия регионального развития Германии, система межбюджетного выравнивания Германии, исследованы особенности формирования доходной части местных бюджетов в Германии, разработаны практические рекомендации относительно внедрения немецкого опыта финансирования регионального развития в Украине.

Ключевые слова: регион, региональное развитие, финансирование регионального развития, местные бюджеты.

Табл.: 4. **Библ.:** 13.

Деркач Николай Иванович – доктор экономических наук, профессор, кафедра международной экономики и мировых финансов, Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара (ул. Научная, 13, Днепропетровск, 49050, Украина)

Литвин Марина Валентиновна – кандидат экономических наук, преподаватель кафедры международной экономики и мировых финансов, Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара (ул. Научная, 13, Днепропетровск, 49050, Украина)

E-mail: marina-ignatenko@mail.ru

UDC 336.14:339.7

Derkach N. I., Litvin M. V. German Experience of Financing of Economic Development of Regions

The strategy of regional development of Germany, system of the interbudgetary smoothing of Germany are analysed in the article. The features of forming of profitable part of local budgets in Germany are investigational. Practical recommendations in relation to introduction of German experience of financing of regional development in Ukraine are developed.

Key words: region, regional development, financing of regional development, local budgets

Tabl.: 4. **Bibl.:** 13.

Derkach Nikolay I. – Doctor of Science (Economics), Professor, Department of International Economy and World Finances, Dnipropetrovsk National University named after O. Gonchar (vul. Naukova, 13, Dnipropetrovsk, 49050, Ukraine)

Litvin Marina V. – Candidate of Sciences (Economics), Lecturer, Department of International Economy and World Finances, Dnipropetrovsk National University named after O. Gonchar (vul. Naukova, 13, Dnipropetrovsk, 49050, Ukraine)

E-mail: marina-ignatenko@mail.ru

Перспективний розвиток національної економіки будь-якої країни неможливий без стратегічного, скоординованого, рівномірного та раціонального соціально-економічного розвитку її складових – регіонів. На сучасному етапі виникає питання ефективного формування стабільних і реальних джерел доходів місцевих бюджетів.

Необхідним вбачається вивчення досвіду Федеральної Республіки Німеччини (ФРН) у напрямку фінансування економічного розвитку регіонів, оскільки відносини між різними рівнями державної влади ФРН володіють багатьма ознаками, характерними в основному для унітарних держав: широкі повноваження федерального уряду; одноманітність законодавства з усіх найважливіших питань; єдність податкової системи для всієї федерації [10].

Багато вітчизняних науковців присвячують свої дослідження окремим аспектам регіонального розвит-

ку, формування дохідної частини місцевих бюджетів різних країн світу: Андрущенко В. Л. [2], Квасницька Р. С. [4], Роменська К. М. [7], Руденко В. В. [8], Трунин І. [10], Чабан Я. І. [11], Черничко С. Ф. [12] та багато інших. Проте критичний аналіз праць дослідників свідчить про недостатність висвітлення проблем, пов'язаних, насамперед, із дослідженням особливостей досвіду фінансування економічного розвитку регіонів ФРН, що зумовило вибір теми дослідження, його мету та свідчить про його актуальність.

Метою статті є аналіз особливостей німецького досвіду фінансування економічного розвитку регіонів.

Аналіз досвіду ФРН щодо фінансування економічного розвитку регіонів слід почати з розгляду стратегії регіонального розвитку Німеччини. Головним інструментом реалізації стратегії регіонального розвитку в Німеччині є спільне завдання Федерації та земель: «Вдосконалення регіональної економічної структури».

Це Закон від 6 жовтня 1969 р., який докладно розкриває механізм державного регулятивного впливу на розвиток регіонів. Відповідно до цього Закону допомога повинна надаватися депресивним регіонам або регіонам із слабкою економічною структурою, а також тим регіонам, які вагомо впливають на розвиток структурно відсталих територій. Головна мета цієї допомоги – створення умов у слабких регіонах для їх саморозвитку через пришвидшення інвестиційної діяльності та створення висококонкуренційних підприємств. Головну відповідальність за економічний розвиток регіонів несуть землі. Тому їм надається право визначати, яким підприємствам надавати допомогу і в якому обсязі, виділяти галузеві та територіальні пріоритети, розподіляти кошти та контролювати їх використання. Для втілення стратегічних напрямів регіонального розвитку розроблено координаційні рамки зі сприяння розвитку регіональних економік, які передбачають: оцінювання та визначення регіонів, яким необхідна допомога; величину фінансової допомоги та форми її надання; конкретні проекти та заходи, яким буде надаватися сприяння; вирішення умов використання коштів та їх повернення [12, с. 253 – 254].

Варто зазначити, що Німеччина орієнтує державну економічну політику на вирівнювання регіональної економічної диференціації, тобто використовує, крім галузевого методу розподілу грошових коштів, ще й регіональний, оскільки вважає його більш ефективним [6]. Для німецької бюджетної системи характерна триступенева система міжбюджетного вирівнювання. По-перше, здійснюється прибуткове вирівнювання через надходження ПДВ до бюджетів суб'єктів федерації: 25% від частки бюджетів земель у загальних надходженнях ПДВ розподіляється між усіма землями, при цьому 25% зазначеної суми спрямовується на підтримку земель з низьким податковим потенціалом, а 75%, що залишили-

ся, розподіляються пропорційно чисельності населення. Другий вид міжбюджетного вирівнювання полягає в перерозподілі бюджетних ресурсів між бюджетами земель без втручання з боку федерального уряду. Як критерій для визначення одержувачів трансферту розраховується регіональний фіскальний потенціал, який є сумою податкових доходів регіонального бюджету з коригуваннями на надані податкові пільги і обсяг податкових доходів місцевих бюджетів, скоригованих, у свою чергу, на щільність населення, ступінь урбанізації. Третім видом фінансової підтримки регіонів у ФРН є прямі федеральні гранти деяким територіям. При цьому розрізняються трансферти територіям з низьким рівнем бюджетних доходів, а також територіям з високим рівнем бюджетних доходів як компенсації за високий обсяг вирівнюючих платежів на користь східних земель, трансферти на особливі потреби деяким землям, трансферти на погашення заборгованості регіональними бюджетами, трансферти бюджетам східних земель для стимулювання інвестицій та економічного зростання [10].

Сформована в ФРН бюджетна система передбачає, що всередині кожного суб'єкта федерації існує власна методика перерозподілу ресурсів між бюджетами муніципальних утворень. Зазвичай при складанні таких методик органи влади земель виходять у першу чергу з видаткових потреб муніципалітетів, беручи до уваги структуру регіональної економіки [10]. Динаміку показників федерального бюджету Німеччини наведено в *табл. 1*.

Місцеві бюджетно-фінансові системи створюють нижній рівень (як правило, третій у країнах з федеративним державним устроєм і другий в унітарних країнах) організаційної системи економічних відносин, які складаються на рівні всієї держави. У Німеччині такі системи є в громадах і містах [8, с. 1 – 2]. Основні показники бюджету Німеччини за 2010 р. наведено в *табл. 2*.

Таблиця 1

Динаміка показників федерального бюджету Німеччини (млн €), 2011 – 2012 рр.

Показники бюджету	2012 р.	Січень – квітень 2012 р.	Січень – квітень 2011 р.
Витрати	312 700	108 233	109 028
Доходи	277 537	81 374	80 147
Податкові надходження	249 689	73 931	71 856
Фінансовий баланс	-35 163	-26 836	-28 849

Складено авторами за даними [9].

Таблиця 2

Основні показники бюджету Німеччини (млн €), 2010 р.

Земля	Доходи		Податкові надходження		Видатки	
	Землі	Громада	Землі	Громада	Землі	Громада
1	2	3	4	5	6	7
Німеччина	280390	174470	210052	70442	303519	182187
Баден-Вюртемберг	36332	25967	25208	9958	37068	26655
Баварія	40662	29953	30157	12194	41975	30294
Берлін	20709	-	13314	3021	21916	-
Бранденбург	9661	5881	7813	1380	10120	5989

1	2	3	4	5	6	7
Бремен	3498	–	2136	660	4754	–
Гамбург	10434	–	5439	2886	11284	–
Гессен	19444	14256	14444	6444	21328	16905
Мекленбург – Передня Померанія	6710	3835	5386	757	6879	3796
Нижня Саксонія	23355	16500	18352	6110	25157	17096
Північний Рейн – Вестфалія	56966	43227	41106	16737	64492	45609
Райнланд-Пфальц	12725	8108	9612	3046	14595	8800
Саарланд	3199	1794	2503	700	4505	2018
Саксонія	17250	9284	13136	2322	17583	9073
Саксонія-Ангальт	9632	4946	7648	1164	10348	4890
Шлезвіг – Гольштайн	8121	6039	6620	2032	9437	6362
Тюрінгія	8825	4680	7177	1031	9422	4699

Складено авторами за даними [1, с. 564].

Слід зазначити, що основою фінансової автономії муніципалітетів є місцевий бюджет. Місцеві бюджети широко використовуються для впливу на економіку, для регулювання господарських процесів, розвитку культури і освіти, подолання соціальних конфліктів, працевлаштування населення. Доходи місцевих бюджетів в Німеччині складаються з податків (у Німеччині доходи від місцевих податків перевищують 20% бюджетних доходів); неподаткових надходжень (у Німеччині 6%); субсидій і дотацій з центрального бюджету (у Німеччині на державні трансферти припадає 49,7% бюджетних доходів, у тому числі 32,4% дотацій, 17,3% субсидій); запозичень [8, с. 3].

Відповідно до статті 109 Конституції ФРН передбачається самостійність і незалежність бюджетів земель і федерації. Розподіл податків між федерацією, з одного боку, і землями, з іншого, здійснюється за двома різними системами. Більшість видів податків нараховується згідно з так званою розподільчою системою – або повністю федерації, або землям. Найбільш важливі податки, які складають 70% загальної податкової маси, поділяються між федерацією і землями за так званою системою єдиного централізованого розподілу. Цей централізований розподіл в основному охоплює три види податків: податок з доходів громадян, податок на корпорації і податок з обороту. Перші два види податків розподіляються між федерацією і землями за раніше встановленими твердими відсотковими співвідношеннями. Що ж стосується податку з обороту (податку на додану вартість), то тут твердих ставок немає, а плаваючі ставки встановлюються періодично [13].

Право органів влади різного рівня встановлювати ті чи інші податки, а також розподіл податкових надходжень між рівнями бюджетної системи закріплено в конституції і не може бути змінено інакше як через поправки до неї. Надходження від усіх основних податків ФРН підлягають розподілу між бюджетами різного рівня [10]. Так, надходження прибуткового податку з фізичних осіб розподіляються рівними частками між федеральним і регіональними бюджетами (по 42,5%), а залишок (15%) зараховується в доходи місцевих бюдже-

тів [2]. Надходження податку на прибуток корпорацій діляться порівну між федеральним бюджетом і бюджетами земель, 80% надходжень податку з малого бізнесу зараховуються в доходи муніципальних бюджетів, 15% – до бюджетів земель і 5% – у федеральний бюджет. Надходження податку на додану вартість розподіляються практично порівну між федеральним бюджетом і бюджетами земель (50,5% – у федеральний бюджет, 49,5% – до бюджетів земель). Слід зазначити, що в сукупності зазначені податки становлять близько 70% податкових надходжень консолідованого бюджету ФРН [10]. Для поповнення місцевих бюджетів у Німеччині одним із важливих податків є промисловий. Податок повинен компенсувати частину затрат, які виникають у общини у зв'язку з діяльністю підприємства. Промисловим податком оподатковуються чисті прибутки акціонерних товариств, страхових компаній та промислових підприємств. Ставка оподаткування складає від 1 до 5% (табл. 3) [4].

Слід зазначити, що існує дві категорії місцевих податків – власні і загальні. Власні справляються в межах даної території і в повному обсязі надходять до місцевого бюджету. Загальні податки розподіляються на користь місцевих органів влади через центральний бюджет. Крім того, існує достатньо різноманітна група так званих інших податків: податкові збори на видовища, заняття торгівлею, автотранспорт, видачу ліцензій тощо [8, с. 3 – 4]. Конституція Німеччини передбачає низку місцевих податків, а саме: непрямі податки (податки на розваги, напої, собак, другу квартиру, риболовлю), а також натуральні податки (поземельний податок, промисловий податок) [11, с. 139].

До інших доходів можна віднести надходження від оплати різних послуг, наприклад, плата за тепло-, водопостачання і каналізацію, житлово-комунальні послуги і громадський транспорт. Частка доходів від користування місцевим транспортом, дорогами, водою, газом, електроенергією в усій сумі податкових надходжень звичайно невелика і складає у Німеччині 6% [8, с. 4]. У табл. 4 наведено обсяги податкових надходжень до бюджету Німеччини у 2010 р.

Основні види податків у Німеччині

Податок	Ставка податку
Прибутковий податок з фізичних осіб	Мінімальна ставка – 19%, максимальна – 53%. Максимальна ставка податку застосовується до громадян, чий дохід перевищує 120 000 євро. У нинішній час неоподатковуваний податком мінімум для прибуткового податку становить на рік 5 616 євро для одиноких та 11 232 євро для сімейних пар
Податок на прибуток корпорацій	Базова ставка податку з корпорацій складає 30%. У тому випадку, якщо прибуток корпорацій не розподіляється, використовується ставка в 45%
Податок на додану вартість	Загальна ставка складає 15%, але ряд продовольчих товарів та книжково-журнальної продукції обкладаються за мінімальною ставкою 7%. Питома вага ПДВ в доходах бюджету країни складає 28%
Промисловий податок	Ставка оподаткування складає від 1 до 5 %

Складено авторами за даними [4, 5].

Таблиця 4

Податкові надходження до бюджету Німеччини (млн €), 2010 р.

Земля	Податкові надходження земель	У тому числі			Податкові надходження муніципалітетів	У тому числі		
		Прибутковий податок	Податок на прибуток корпорацій	ПДВ		Муніципальна частка прибуткового податку	Муніципальна частка ПДВ	Податок на підприємництво
Німеччина	210052	67610	12512	805888	70442	24955	3592	29826
Баден-Вюртемберг	25208	10781	1602	9270	9958	3977	489	3839
Баварія	30157	13232	2857	10796	12194	4947	542	5031
Берлін	13314	2429	524	3453	3021	908	153	1183
Бранденбург	7813	1303	195	3335	1380	460	84	578
Бремен	2136	535	74	605	660	200	35	262
Гамбург	5439	2249	457	1534	2886	830	141	1456
Гессен	14444	6280	1572	5229	6444	2335	337	2971
Мекленбург – Передня Померанія	5386	679	40	2453	757	244	53	287
Нижня Саксонія	18352	5549	1055	8198	6110	2051	283	2502
Північний Рейн – Вестфалія	41106	14880	2709	15393	16737	5462	855	7512
Райнланд-Пфальц	9612	3160	666	3557	3046	1193	157	1198
Саарланд	2503	678	96	1131	700	250	40	291
Саксонія	13136	1712	175	6119	2322	618	171	1068
Саксонія-Ангальт	7648	957	99	3513	1164	339	83	502
Шлезвіг-Гольштайн	6620	2270	311	2655	2032	808	92	719
Тюрінгія	7177	917	81	3348	1031	331	77	428

Складено авторами за даними [1, с. 575].

Важливим джерелом фінансування місцевих бюджетів є державні субсидії і дотації [8, с. 4]. Традиційно бюджетні трансферти поділяються на три види: дотації, субвенції, субсидії. Проте лише останнім часом з'явилися спроби чітко розмежувати ці види. Так, у деяких країнах бюджетні дотації складаються з кількох різних трансфертів, що надаються за певних умов місцевим громадам. Ці трансферти у Німеччині мають назву «додаткові дотації» для земель та «ключові дотації» для

комун. У цілому в Німеччині міжбюджетні трансферти становлять досить вагому частку доходів місцевих бюджетів: на державні трансферти припадає близько 49% бюджетних доходів, у тому числі 32,4% дотацій, 17,3% субсидій [7, с. 136].

У Німеччині бюджетні дотації відіграють головну роль і застосовуються як інструмент фінансового вирівнювання. На місцевому рівні істотну частину бюджетних коштів, зокрема у фінансуванні капіталовкладень

в інфраструктуру, складають субсидії. Вони є особливою формою зв'язку між окремими ланками бюджетної системи і визначають напрями фінансової діяльності місцевих органів. У Німеччині субсидії поділяють на дві основні групи: субсидії на підтримку бази оподаткування (мають загальне призначення і можуть використовуватися як доповнення до місцевих надходжень); спеціальні субсидії та дотації (спрямовуються у сферу дорожньої інфраструктури, житлового будівництва та санітарних служб) [7, с. 138].

Ще одним джерелом місцевих доходів є запозичення. Традиційно їхня роль була значно обмежена, але у 1980-ті роки відбувається інтенсивне зростання різноманітних запозичень, які здійснюються місцевою владою. Найбільш розповсюдженою формою довготривалих запозичень є заставні листи і муніципальні облігаційні позики. Основна форма короткострокових запозичень – бони. Процентна ставка по запозиченнях установлюється місцевою владою з урахуванням рівня проценту на ринку запозичених капіталів у момент випуску, строку запозичення, а також стану фінансів місцевої адміністрації [8, с. 5]. За рахунок позик у Німеччині фінансується від 40 до 45% капітальних витрат місцевих бюджетів [7, с. 138].

Для державних і муніципальних запозичень у ФРН характерні такі форми залучення позикових коштів: заборгованість федерального бюджету оформлена практично повністю в облігації, а більша частина бюджетів земель і майже всі бюджети муніципальних утворень залучають фінансові ресурси у формі банківських кредитів, унаслідок чого у ФРН відсутній ринок муніципальних облігацій. Таким чином, регулювання залучення кредитів урядами місцевого рівня стикається з певними труднощами: у зв'язку з відсутністю ринку позикових капіталів для муніципальних бюджетів складно контролювати відповідність ціни запозичень ринковими ставками, не можна запобігти отримання кредитів від місцевих ощадних банків, заснованих муніципальними органами влади. Бюджети різних рівнів ФРН вправі залучати позикові кошти для фінансування дефіциту, але при цьому існують досить жорсткі обмеження на обсяг залучених ресурсів, встановлені Маастрихтським договором. Положення цього договору, що встановлює ліміт на обсяг державних запозичень, було взято з Конституції ФРН, яка обмежує обсяг позикових коштів федерального бюджету рівнем планових витрат бюджету на інвестиційні цілі [10]. Органам місцевого самоврядування бракує фінансових ресурсів, необхідних для розв'язання таких гострих проблем, як розвиток і оновлення інфраструктури, послаблення негативних соціальних наслідків економічних перетворень, задоволення потреб населення, а також розв'язання проблем, пов'язаних зі змінами демографічної ситуації. Оскільки видатки на місцевому рівні складають значну частку загальнодержавних видатків (зазвичай від 20 до 30%), центральні уряди змушені встановлювати жорсткі планові показники для органів місцевого самоврядування, супроводжуючи їх скоро-

ченням субсидій, а іноді й встановленням меж місцевого оподаткування [8, с. 6].

Після аналізу німецького досвіду фінансування економічного розвитку регіонів надамо практичні рекомендації щодо впровадження цього досвіду для України.

Регулювання регіонального розвитку в Україні не виконує тих функцій, які є необхідними для дієвого впливу на економічний розвиток регіонів; не визначено центрального органу, який би відповідально займався проблемами регіонів і звітував про виконану роботу (у Німеччині – це Координаційний комітет); незрозумілими є пропорції у фінансуванні регіональних програм з боку уряду та регіонів (у Німеччині – це 50 – 50%); не визначено критерії, згідно з якими регіонам повинна надаватися допомога з державного бюджету (у Німеччині – це тільки структурно слабкі регіони) [12, с. 256].

Практичні рекомендації щодо впровадження німецького досвіду фінансування регіонального розвитку в Україні полягають у такому: необхідно запровадити чіткий розподіл функцій і джерел коштів між центральними та місцевими органами влади з урахуванням механізму «горизонтального вирівнювання» з визначенням економічних особливостей територій [11, с. 140 – 141]; з метою реформування механізму господарювання на регіональному рівні необхідно вивчити досвід фінансування сталого розвитку окремих регіонів Німеччини [3]; для розвитку господарської діяльності економічно розвинених областей держави необхідно спрямовувати бюджетні асигнування, що здатні за короткостроковий термін забезпечити економічний ефект, внаслідок цього збільшаться надходження до дохідної частини державного і місцевих бюджетів, а також більше бюджетних коштів виділятиметься на фінансову підтримку слабо-розвинених регіонів [11, с. 140 – 141]; вивчення особливостей фінансування місцевого самоврядування у ФРН дозволить виділити характерні риси цього процесу та запобігти поширенню негативних явищ і вказати на позитивний досвід, який може бути використаний при проведенні політики децентралізації державних фінансів в Україні [8, с. 1].

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна зробити висновок, що фінансування регіонального розвитку в ФРН здійснюється за рахунок податків, неподаткових надходжень, субсидій і дотацій з центрального бюджету, запозичень. Загальна ефективність системи міжбюджетних відносин у ФРН визначається чітко встановленою та збалансованою системою чинників, які точно відповідають особливостям держави: ступенем децентралізації бюджетної системи, наявністю регулюючих податків, частками доходів і витрат центрального уряду, обсягом і способами надання фінансової допомоги. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Statistisches Jahrbuch 2011 Für die Bundesrepublik Deutschland mit «Internationalen Übersichten» Statistisches Bundesamt / Redaktion Silvia Krings. – Wiesbaden, 2011. – 747 s.

2. Андрущенко В. Л., Данілов О. Д. Податкові системи зарубіжних країн : навчальний посібник / В. Л. Андрущенко, О. Д. Данілов. – К. : Комп'ютер прес, 2004. – 300 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uchebnik-ekonomika.com/nalogi-nalogooblojenie-uchebnik/osoblivosti-natsionalnojipodatkovoji-sistemi.html>

3. Карлін М. І. Фінансова система України : Навч. посіб. / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2007. – 324 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/17190512/finansivikoristannya_zarubizhnogo_dosvidu_udoskonalenniformuvannya_vikoristannya_mistsevih_byudzhetiv#584

4. Квасницька Р. С. Місцеві бюджети в економічній системі держави / Р. С. Квасницька, А. В. Ординська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kandidat-ekonomichnih-nauk-kvasnitska-rs-ordinska-avmistsevi-byudzheti-v-ekonomichnij-sistemi-derzhavi/>

5. Матеріали інформаційного сайту Імміграція – Гражданство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.honoraryconsul.ru/index.php?an=tax_germany

6. Оленев С. Государственная инвестиционная политика: опыт зарубежных стран / С. Оленев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rosinvest.com/page/gosudarstvennaja-investicionnaja-politika-opyt-zarubezhnyh-stran>

7. Роменська К. М. Зарубіжний досвід бюджетного регулювання / К. М. Роменська // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії (Економічні науки). – 2010. – № 2. – С. 132 – 140.

8. Руденко В. В. Зарубіжний досвід фінансування місцевого самоврядування / В. В. Руденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://buktoloka.cv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=115%3A2011-01-12-10-15-12&catid=13%3Apublications&Itemid=16&lang=uk

9. Сайт Міністерства фінансів Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bundesfinanzministerium.de/DE/BMF_Startseite/node.html?__nnn=true

10. Трунин И. Межбюджетные трансферты в Российской Федерации / И. Трунин [Электронный ресурс]. – М., 1999. – Режим доступу : http://www.budgetrf.ru/Publications/Analysis/iet/an_iet_transf/an_iet_transf060.htm

11. Чабан Я. І. Світовий досвід фінансування соціально-економічного розвитку області за рахунок податкових надходжень / Я. І. Чабан // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.10. – С. 135 – 141.

12. Черничко С. Ф. Регулювання регіонального розвитку в Україні та за кордоном (досвід Німеччини) / С. Ф. Черничко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.15. – С. 252 – 256.

13. Управління регіональною економікою : навч. посіб. / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2009. – 471 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uchebnik-besplatno.com/natsionalnaya-ekonomika-uchebnik/svitoviy-dosvidregionalnogo.html>